

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗНАТЬ ПРО СКЛАД ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇХ ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

THEORETICAL ASPECTS OF KNOWLEDGE OF ELEMENTS OF OFFENCE AND ITS PRACTICAL SIGNIFICANCE

Самофалов Л.П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права
Академії Державної пенітенціарної служби

Самофалов О.Л.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби

Стаття присвячена дослідженню питань правопорушення, зокрема його складу як важливої юридичної категорії, що посідає одне з центральних місць у категоріальному апараті теорії права. Усебічно проаналізовано стан дослідження об'єктивних і суб'єктивних ознак цього феномену.

Склад правопорушення є об'єктом дослідження теорії держави і права та інших юридичних наук. Абсолютна більшість сучасних науковців-теоретиків під складом правопорушення розуміють сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, які дозволяють кваліфікувати діяння особи як протиправне.

Установлено, що найбільш досліджуваним складом правопорушення є склад злочину. Учення про склад злочину досконало розроблено в сучасній кримінально-правовій доктрині. Ознак складу конкретного злочину немає поза межами кримінально-правової норми. Склад злочину, який закріплений у кримінально-правовій нормі, є результатом правотворчості законодавця.

Адміністративним правопорушенням властива ціла низка характерних ознак, які утворюють їх юридичні склади. Залежно від юридичних властивостей, розрізняють ознаки, які мають юридичне значення, і які такого значення не мають. Учення про склад правопорушення сприяє виявленню істотних ознак антигромадських діянь, допомагає правильно кваліфікувати правопорушення та сприяє правовому вихованню громадян.

Доведено, що склад – це опис діяння в законі ще не вчиненого, а тільки передбачуваного чи можливого діяння. Структура складу адміністративного правопорушення традиційно являє собою сукупність чотирьох елементів – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони.

Визначення складу цивільного правопорушення здебільшого виходить із факту підстави юридичної відповідальності. За цивільним законодавством, цивільним правопорушенням є невиконання або неналежне виконання цивільного зобов'язання однією зі сторін договору. Шкода є підставою цивільно-правової відповідальності. Шкода може бути матеріальною та моральною.

Правовими підставами настання конституційно-правової відповідальності є конституційно-правові норми, а фактичною – вчинення суб'єктом правопорушення. Протиправними визнаються діяння, які не відповідають вимогам конституційних норм. Особливістю такої відповідальності є те, що основними відповідальними особами виступають вищі органи державної влади. Доведено, що кожна з видів юридичної відповідальності має свої особливості.

Ключові слова: правопорушення, склад злочину, об'єкт, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт, суб'єктивна сторона, правопорядок.

The article is devoted to the study of offence, in a particular, its elements as the most important legal category, which is one of the central places in the categories of apparatus of the theory of law. The condition of experimental and active definitions of this phenomenon have been fully analyzed.

Elements of offence is object of study of Theory of State and Law that exist and have rights and other juridical sciences. The most modern scientists – theorists suppose that elements of offense are a set of objective and subjective features that allow us to identify the person's acts as criminal acts.

It is established that the most investigated elements of offense are the crime. The doctrine of the crime has been perfectly developed in modern criminal law doctrine. Features of elements of the offence of a particular crime do not exist outside the legal provision. Elements of the crime, which set out in the legal provision, is the result of legal innovation of the legislator.

Administrative offense is characterized by a number of characteristic features that form their legal structures. Depending on the legal features, there are distinguishing features that have legal significance and that do not have such significance. The doctrine of elements of offense helps to identify essential signs of antisocial acts, properly qualify offense and promotes the legal education of citizens.

It has been proved that elements of the offence are a description of an action in the law that has not been committed yet, only a foreseeable or possible action. The structure of the administrative offense is traditionally a set of four elements – object, the objective side, subject and subjective side.

In most cases, the determination of elements of a civil offense is based on the facts of juridical responsibility. Under civil law, a civil offense is the non-performance or improper performance of a civil obligation by one of the parties to an agreement. Grievance is the basis of civil liability. Grievance can be material and moral.

The legal grounds for inception of the constitutional liability are constitutional rules, and in fact – the commission of offense. Actions that do not meet the requirements of constitutional norms are recognized as illegal. The peculiarity of this responsibility is that the main responsible persons are the higher bodies of state power. It has been proved that each type of legal liability has its own peculiarities.

Key words: offense, elements of offence, object, objective side of offense, subject, subjective side, law order.

Постановка проблеми. Правопорушення є складним юридичним і суспільним феноменом, який виникає та існує у процесі економічного та політичного розвитку абсолютної більшості країн світу. Кожна держава шукає різні підходи для боротьби із цим явищем, розробляє методи подолання цієї проблеми. Не є винятком й українське суспільство. Проблематика правопорушень була й залиша-

ється однією з основних тем для об'єктів пошуку в юридичній науці України. Правопорушення є передусім актом особистісної поведінки, в якому проявляється та уточнюється конкретне посягання на соціальні відносини, його загроза суспільству та протизаконність. Правопорушення за своєю сутністю порушує юридичні норми-заборони, тобто встановлені державою законні норми поведінки.

У ч. 1 ст. 2 КК України закріплено, що підставою настання кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад злочину. Це зумовлює професійний інтерес до поняття «склад правопорушення», «склад злочину, проступку».

Склад правопорушення є результатом правотворчості законодавця. Кожна ознака складу правопорушення є об'єктивною, хоч і тісно пов'язані із суб'єктивними факторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі правопорушення та його складу в юридичній науці приділялась значна увага. Їй присвячені праці відомих учених у різних галузях права, зокрема: С. Алексєєва, Ю. Бауліна, Р. Вереші, М. Вітрука, В. Горшенєва, Є. Додіна, М. Ковалю, М. Козюбри, А. Колодія, В. Колпакова, В. Кудрявцева, В. Шкарупи. Незважаючи на те, що проблема складу правопорушення широко досліджувалась, вона має ще багато прихованих аспектів, які важливі для практики й тому потребують подальших наукових розробок.

Мета. Метою статті є дослідження питань правопорушення, зокрема його складу, як важливої юридичної категорії. Завдання дослідження полягає у всебічному аналізі об'єктивних і суб'єктивних ознак правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Із розвитком окремих галузей права склад правопорушення зазнав певної трансформації та, як наслідок, змінився, порівняно із загально-теоретичними уявленнями. Здебільшого такий стан речей зумовлений поглибленням процесів наукової автономії галузевих правопорушень та поглибленням усвідомлення ролі загальної теорії права в системі юридичних знань.

На думку В. Комлика, склад правопорушення як об'єкт дослідження загальної теорії права характерний тим, що абсолютна більшість науковців-теоретиків під складом правопорушення розуміють сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, наявність яких дозволяє кваліфікувати діяння особи як протиправне. Водночас роль категорії «склад правопорушення» в категоріальному апараті теорії права посідає одне із центральних місць. Зокрема, йдеться про те, що «склад правопорушення» в загальній теорії права повинен виступати в ролі «наріжного каменя» для побудови юридичних конструкцій складу правопорушення в інших галузях права [1, с. 25].

Найбільш досліджуваним складом правопорушення є склад злочину. Наявність у діях особи складу злочину дозволяє державі застосовувати до особи заходи державного примусу. Ці заходи зазвичай несуть для особи негативний характер і встановлюють низку обмежень, тому дослідженню цього питання приділяється особлива увага.

Учення про склад злочину доволі ретельно розроблено в сучасній кримінально-правовій доктрині. Водночас, у науковій літературі висловлюється судження щодо відсутності потреби розроблення складу злочину, оскільки, на думку окремих дослідників, якщо є відповідна кримінально-правова норма, за якою здійснюється кваліфікація злочину, склад злочину вже не потрібен. Отже, щодо розуміння правової природи складу злочину, в науці кримінального права містяться різні підходи, а саме склад злочину розглядається як:

- 1) реально наявний склад злочину;
- 2) нормативний склад злочину;
- 3) законодавча модель відповідного злочину (нормативістський підхід);
- 4) юридична конструкція, розроблена теорією кримінального права [2, с. 197].

В. Навроцький вважає, що говорити про склад злочину як юридичну фікцію – вигадане юристами положення, коли реально неіснуючі обставини видаються за дійсні, – доводиться із врахуванням не удаваної, а реальної ролі цього поняття. Воно широко використовується теоретиками, проте не існує єдності щодо основних положень, які його характеризують; законодавчі фор-

мулювання суперечливі; на практиці це поняття або не застосовується, або ж використовується для маскування необґрунтованих, суперечливих, протизаконних рішень [3, с. 237].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України, підставою настання кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Зазначеним зумовлюється професійний інтерес до категорії «склад злочину», що є однією з основних у кримінальному праві. Питанням складу злочину або окремих його аспектів присвячено наукові праці багатьох теоретиків у галузі кримінального права. Учення про склад злочину продовжує розвиватись. Змінюються уявлення фахівців і про його зміст, особливо про сутність його елементів й ознак, що породжує різночитання в характеристиці вказаних складників цієї фундаментальної кримінально-правової конструкції. Тому виникає потреба в періодичній «інвентаризації» висловлених думок щодо змісту окремих елементів складу злочину з метою осучаснення загального уявлення про нього [4, с. 102].

Ознак складу конкретного злочину немає поза межами кримінально-правової норми, а отже, й поза межами їх законодавчого визначення. Із цього витікає, що ознаки того або іншого складу злочину не є довільним винаходом. Ці ознаки існують об'єктивно, незалежно від нашої свідомості. Диспозиція ж – це результат діяльності людей.

Склад злочину, який закріплюється у кримінально-правовій нормі, є «результатом правотворчості» законодавця, в якому він порівняно повно відображає об'єктивні наявні ознаки злочину. На думку Р. Вереші, хоча ці ознаки і є об'єктивно наявними, їх включення до диспозиції певної норми має суб'єктивний складник, що потрібно мати на увазі у практичному застосуванні окремих статей Особливої частини КК України. Це стосується й суб'єктивної сторони конкретного складу злочину. Тому у випадку, якщо диспозиція статті Особливої частини КК України не містить чіткого визначення ознак суб'єктивної сторони конкретного складу злочину або ці ознаки визначаються лише частково, необхідно враховувати, зокрема, положення Загальної частини КК України. Також необхідно зауважити, що ознаки суб'єктивної сторони складу злочину відбивають зв'язок свідомості та волі суб'єкта з ознаками об'єкта та об'єктивної сторони. Тому в аналізі конкретних складів злочинів необхідно точно встановлювати, з якою саме об'єктивною ознакою злочину пов'язана та чи інша ознака його суб'єктивної сторони [5, с. 28].

Для визначення суб'єктивної сторони складу конкретного злочину у КК України можуть використовуватись (закріплюватись) ознаки, які її характеризують, – форма вини, мета, мотив, сильне душевне хвилювання, завідомість, свідоме залишення в небезпеці тощо. Крім того, існують терміни, які також визначають вину особи, – «відомі», «знав», «добровільне», «самовільне» тощо. Правильне й точне визначення вини в нормах Особливої частини КК України є однією з основних умов встановлення в діяннях особи складу злочину, точної кваліфікації вчиненого, призначення справедливого покарання, яке відповідає вчиненому злочину.

На думку Ю. Дорохіної, при встановленні факту злочину його об'єктивна (зовнішня) сторона повинна визначатися за відношенням до свідомості злочинця, і тільки до нього, а не до свідомості взагалі, як це робиться за філософського аналізу. Оцінюючи протиправне діяння, ми співвідносимо з ознаками злочину конкретну поведінку конкретної людини. Тому межа, яка визначає об'єктивне, проходить по зовнішніх контурах свідомості саме цієї особи, а не когось іншого [6, с. 60].

Адміністративним правопорушенням властива ціла низка характерних ознак, які утворюють їх юридичні склади. Варто зауважити, що, залежно від юридичних властивостей, розрізняють ознаки такі, які мають

юридичне значення, й ті, які такого значення не мають. Зі свого боку, юридично значущі ознаки можуть входити до юридичного складу правопорушення (так звані конструктивні ознаки), інші ж із них до такого складу не входять (наприклад, обставини, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність тощо) [7, с. 122].

Учення про склад правопорушення посідає одне з чільних місць в адміністративно-правовій науці та має велике практичне значення. По-перше, воно сприяє виявленню найістотніших ознак антигромадських діянь, їх розмежуванню і встановленню справедливих санкцій; по-друге, допомагає правозастосовним органам правильно кваліфікувати правопорушення та вживати адекватних їм заходів впливу; по-третє, дає можливість зрозуміти закон, допомагає навчанню юристів і правовому вихованню громадян.

Склад – це опис діяння в законі. Опис ще не вчиненого, а тільки передбачуваного чи можливого діяння. Для такого опису використовуються лише юридично значущі ознаки, які характеризують діяння як правопорушення. Вони отримали назву конструктивних ознак. Так, склад адміністративного правопорушення становить собою сукупність головних, визначальних ознак, які виділені законодавцем як типові, необхідні і, водночас, достатні для притягнення особи до юридичної відповідальності [8, с. 25].

Тепер доцільно зупинитись на визначенні поняття «адміністративне правопорушення». Нормативне визначення поняття «адміністративне правопорушення» сформульовано у ст. 9 КУпАП, у якій адміністративним правопорушенням (проступком) визнають протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління та за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

За загальним правилом, прийнято розрізняти такі види ознак складів адміністративного правопорушення: загальні (такі, які притаманні всім складам правопорушення); родові (такі, які властиві групі складів правопорушення); конкретні (характеризують окремо кожен склад правопорушення). Структура складу адміністративного правопорушення традиційно являє собою сукупність чотирьох елементів – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони.

Першим «базовим» визначенням елементом юридичного складу адміністративного правопорушення є об'єкт. За загальним правилом, об'єктом адміністративного проступку є те, на що зазіхає протиправне діяння, – державний або громадський порядок, права і свободи громадян, усі форми власності, встановлений порядок управління. Можна сказати, що всі вказані ознаки об'єкта характеризують певні групи суспільних відносин, котрі складаються у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності органів державної влади й місцевого управління.

Водночас, необхідне істотне уточнення: об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини у сфері державного управління, що врегульовані нормами адміністративного права й охороняються заходами адміністративної відповідальності. Важливо зауважити на істотному уточненні Б. Росинського: «суспільні відносини, котрі є об'єктом адміністративного правопорушення, регулюються не лише нормами адміністративного, але, у низці випадків, і нормами конституційного, екологічного, трудового, земельного, фінансового та інших галузей права. Проте охороняються вони тільки нормами КУпАП» [9, с. 12].

Адміністративно-правова характеристика об'єктивної сторони адміністративного правопорушення є важливим напрямом наукового дослідження для вирішення проблемних питань кваліфікації протиправних діянь. У зв'язку з тим, що протягом незначного часу знову були внесені зміни до чинного адміністративно-деліктного законодавства, ця проблема потребує доопрацювання.

Під час здійснення кваліфікації адміністративного правопорушення визначаються його об'єктивні ознаки, які, з погляду їх закріплення в диспозиціях статей Особливої частини КУпАП, можна класифікувати на обов'язкові та факультативні. Зокрема, до обов'язкових ознак адміністративного правопорушення належить діяння у формі дії або бездіяльності. Діяння завжди або безпосередньо вказується в диспозиції статті Особливої частини КУпАП, або однозначно випливає з її змісту і, таким чином, виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення. Тому встановлення ознак такого діяння (дії чи бездіяльності) правопорушника є обов'язковим у кожній справі про адміністративне правопорушення [10, с. 137].

Чинне адміністративне законодавство не дає загального визначення суб'єкта адміністративного правопорушення й такого терміна не вживає. Аналіз відповідних статей КУпАП дозволяє дійти висновку, що ним є осудна особа, яка досягла певного віку й учинила описаний у законі склад адміністративного проступку. Отже, суб'єктом адміністративного правопорушення є той, хто його вчинив. Сам суб'єкт, як реально існуюча особа, до складу не входить. Склад містить лише окремі ознаки, якими ця особа характеризується. У КУпАП не вживається термін «фізична особа». Використовується тільки термін «особа». Можемо припустити, що суб'єктом адміністративного правопорушення може бути також і юридична особа. Такий висновок небезпідставний, адже за межами КУпАП діє досить велика група норм, які встановлюють відповідальність юридичних осіб за вчинення протиправних дій. І хоча подібні дії не віднесені законодавцем до адміністративних правопорушень, а відповідальність за них не названа адміністративною, вони мають їх найважливіші ознаки [8, с. 63].

Це, зокрема, норми, які встановлюють відповідальність об'єднань громадян. Саме ця обставина дозволяє дослідникам указувати на існування інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб. Проте чинний КУпАП однозначно визнає суб'єктом проступку виключно фізичну особу. Про це, зокрема, свідчать його ознаки, які закріплені нормативно.

Аналізом питання щодо визначення меж поняття складу цивільного правопорушення, яке має велике теоретичне і практичне значення, займалися такі вчені як: С. Алексеев, О. Йоффе, Ю. Калмиков та деякі інші [43, с. 590]. Проблематика дослідження пов'язана з тим, що для притягнення до відповідальності необхідна наявність складу правопорушення. Більшість авторів виходить саме з цього, нерідко обмежуючись констатацією факту, що «підставою юридичної відповідальності є склад правопорушення» [11, с. 122].

За цивільним законодавством, цивільним правопорушенням є невиконання або неналежне виконання цивільного зобов'язання однією зі сторін договору, зокрема, порушення встановлених договором строків виконання зобов'язання, втрата, нестача, пошкодження майна, заподіяння іншої матеріальної шкоди внаслідок невиконання або неналежного виконання зобов'язання, заподіяння шкоди особі або її майну.

Умовою цивільної відповідальності варто вважати склад цивільного правопорушення, що містить наявність завданої шкоди, протиправності поведінки заподіювача шкоди, причинний зв'язок між поведінкою особи та шкідливим результатом, вина заподіювача шкоди. Необхідно враховувати, що протиправними можуть бути дії, які порушують норми законодавства й суб'єктивні права громадян, а незаконними – лише ті дії, що порушують норму закону чи підзаконного акту. Не кожна протиправна дія може бути підставою відповідальності за завдану шкоду. За загальним правилом, за випадковій дії відповідальність не настає, хоча такі дії є протиправними [12, с. 27].

Першим із елементів складу цивільного правопорушення, а отже, й підстав відповідальності, має бути названа наявність шкоди. За відсутності шкоди питання про деліктну відповідальність узагалі не виникає. Більшість юристів розуміють під шкодою будь-яке знецінення блага, що охороняється правом. Шкода полягає в позбавленні або зменшенні здатності потерпілого до праці, смерті годувальника, додаткових витратах, покликаних забезпечити життєдіяльність потерпілого як повноцінної особистості, заподіянні фізичних або моральних страждань. Шкода – це не тільки втрата або зменшення того, що є, але й неотримання того, що могло природити до майна, духовно збагатити особистість, підвищити її загальноосвітній і професійний рівень тощо. Дисконфортний стан особистості, викликаний заподіянням фізичних або моральних страждань, – це теж шкода (моральна), котра підлягає компенсації.

Заподіяна шкода повинна бути відшкодована у грошовій або іншій формі, яка забезпечує найбільш повне задоволення інтересів потерпілого, будь-то фізична, чи то юридична особа. Водночас у законі передбачені випадки вилучення принципу повного відшкодування шкоди в бік його зменшення. Зокрема, це може бути у випадках заподіяння шкоди у стані крайньої необхідності, при цьому можливо навіть повне звільнення від обов'язку відшкодування шкоди.

Правовими підставами настання конституційно-правової відповідальності є конституційно-правові норми, а фактичною підставою – вчинення відповідним суб'єктом конституційного правопорушення (делікту).

Конституційне правопорушення (делікт) – це винна, суспільно небезпечна дія (бездіяльність) суб'єкта конституційно-правових відносин, яка не відповідає вимогам конституційно-правових норм, а в деяких випадках – політико-правовому статусу (положенню) цього суб'єкта, і яка тягне за собою застосування міри конституційно-правової відповідальності. Конституційне правопорушення (делікт) має відповідний склад: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Об'єктом конституційного правопорушення виступають певні матеріальні або нематеріальні блага, цінності, яким завдається або може завдатись шкода [13, с. 305].

Серед об'єктів конституційно-правової відповідальності є такі «традиційні» для юридичної відповідальності як: власність, здоров'я, майно тощо та ціла низка особливих об'єктів – територія, суверенітет, влада, розподіл повноважень та інші. Об'єктивна сторона характеризує конституційний делікт зовні, тобто розкриває саме діяння й ті наслідки, з якими пов'язаний збиток, заподіяний об'єкту конституційного делікту. Важливим елементом об'єктивної сторони є протиправність поведінки (діяльності) суб'єкта конституційного права. Протиправними визнаються ті діяння, які не відповідають вимогам конституційних норм. Але, поряд із цим, необхідно зазначити, що, в певних випадках, об'єктивна сторона може проявлятися у формі невідповідності поведінки (діяльності) не стільки конституційно-правовим приписам, скільки політико-правовому статусу (положенню) суб'єкта конституційно-правових відносин. Як правило, це зовні проявляється як неналежне виконання органом публічної влади або їх посадовою особою своїх конституційних функцій та повноважень [13, с. 306].

Це означає, що формальної невідповідності діяльності (поведінки) суб'єкта нормам конституційного права

може не бути, але повинна бути їх якісна невідповідність, яка зумовлюється статусом суб'єкта, його призначенням у механізмі державної влади, в політико-правовій системі держави в цілому (діяльність була неефективною, малоактивною, нераціональною тощо).

Суб'єктом конституційно-правової відповідальності є учасники суспільних відносин, наділені конституційною правосуб'єктністю і, зокрема, деліктоздатністю – можливістю нести юридичну відповідальність за свої протиправні вчинки. Ними є: держава в цілому, органи державної влади (зокрема і Президент як одноосібний орган влади); народні депутати України; місцеві ради; об'єднання громадян: політичні партії і громадські організації; фізичні особи – громадяни України, зокрема й ті, які мають специфічний правовий статус осіб, котрі претендують на зайняття виборних посад (кандидати в депутати, кандидати на пост Президента України) та інші [13, с. 306].

Особливістю конституційно-правової відповідальності є те, що основними відповідальними особами виступають саме вищі органи державної влади. В інших видах юридичної відповідальності, як правило, основними відповідальними суб'єктами є фізичні особи або недержавні юридичні особи. Суб'єктивною стороною складу конституційного делікту є передусім вина, яка відбиває певне внутрішнє психічне ставлення суб'єкта до своєї протиправної поведінки та її наслідків. Особливістю вини в конституційно-правовій відповідальності є те, що це поняття є не тільки психологічним, а й соціально-політичним. Цим пояснюється те, що суб'єкти конституційного права несуть відповідальність перед державою та суспільством не тільки за пряме порушення конституційно-правових приписів, але й за несумлінне ставлення до реалізації свого політико-правового статусу, за неналежне здійснення своїх конституційних функцій та завдань. Досить часто в конституційному праві вина асоціюється з наявністю в суб'єкта можливості належним чином виконати свої конституційні функції та завдання й неприйняттям ним усіх необхідних засобів для того, щоб не допустити конституційного правопорушення. Отже, соціально-політичний аспект суб'єктивної сторони правопорушень у конституційному праві залежить від характеру суб'єктів правопорушень [13, с. 306].

Висновки. Розглянуті стан дослідження і практичного застосування складу правопорушення та його елементів у різних галузях права дає можливість зробити такі висновки:

- 1) кожна окрема галузь максимально використовує набуті вітчизняними й зарубіжними вченими знання про склад злочину для їх застосування на практиці;
- 2) практичне значення складу правопорушення полягає в тому, що він є правовим інструментом, котрий дозволяє віднести певне діяння до конкретного виду правопорушення, що тягне певне покарання;
- 3) склад злочину виступає підставою відмежування злочинів від незлочинних діянь, а також дозволяє розмежувати злочинні діяння між собою.

Водночас, склад злочину служить юридичною підставою кваліфікації злочину, під якою розуміється встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою. Від обґрунтованості, повноти кваліфікації залежить не тільки вибір судом виду та розміру покарання, а й умови його відбування, строки давності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комлик В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 40 с.
2. Ус О. Склад злочину як підстава кримінально-правової оцінки вчиненого діяння. *Вишеградський журнал з прав людини Visegrad Journal on Human Rights*. 2016, № 4/2. С. 196–201.
3. Навроцький В. Склад злочину: юридична фікція чи правова реальність? *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_38 (дата звернення 25.03.2020).

4. Куц В. Сучасні уявлення щодо змісту окремих об'єктивних ознак складу злочину. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2. URL: <http://www.chasopysnaru.gov.ua/chasopys/ua/pdf/12-2016/kuts.pdf> (дата звернення 25.03.2020).
5. Вереша Р. Теоретико-прикладні аспекти суб'єктивної сторони складу злочину. Київ : Алерта, 2017. 568 с.
6. Дорохіна Ю. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи. *Юридична наука*. 2013. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnp_2013_8_8 (дата звернення 25.03.2020).
7. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.
8. Колпаков В. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. Київ : ЮрінкомІнтер, 2008. 256 с.
9. Россинский Б. Административная ответственность: курс лекций. Москва: Норма, 2004. 280 с.
10. Федорчак І. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення у сфері земельних правовідносин. *Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту. Серія право*. 2014. Вип. 24. Т. 3. С. 137–140.
11. Котюк В. Теорія права. Курс лекцій : навчальний посібни для юрид. фак. вузів. Київ : Вентурі, 1996. 122 с.
12. Мироненко В. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. *Юридична наука*. 2011. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnp_2011_6_3 (дата звернення 25.03.2020).
13. Ткаченко Ю. Конституційно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20річчю НАПРН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина Україн», Харків, 20–21 листопада 2013 р. Харків, 2013. С. 304–307.